

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Sinun, minun vai meidän?

– avioehtosopimuksen mahdollisuudet

Salonen, Emmi

2014 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Sinun, minun vai meidän?
– avioehtosopimuksen mahdollisuudet

Emmi Salonen
Liiketalous
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2014

Tekijä Emmi Salonen

Sinun, minun vai meidän? - Avioehtosopimuksen mahdollisuudet

Vuosi	2014	Sivumäärä	36
-------	------	-----------	----

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan avioehtosopimusta ja sen mahdollisuuksia antaa puolisoille vapaus valita juuri heille sopiva vaihtoehto sopia keskinäisesti sopimuksella, kuinka heidän avio-oikeuden alainen omaisuutensa jaetaan avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen päätyttyä joko eroon tai toisen puolison kuolemaan. Onko heillä kokonaan tai osittain oikeus avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen vai poistetaanko avio-oikeus kokonaan? Työn ajatuksena on nimenomaisesti kertoa siitä, että avioehdolla voidaan antaa vaihtoehtoja erilaisille elämäntilanteille ja ihmisille, eikä niinkään varauduta varmaan avioeroon. Pääsääntöisesti Suomen avioliittolakia sovelletaan myös rekisteröityihin parisuhteisiin, joten sekä avioliitot että rekisteröidyt parisuhteet kuuluvat työn aiheen piiriin.

Työ rakentuu vahvasti lakiperusteisena pohjautuen Suomen lainsäädäntöön. Tekstissä avataan avioliittolakia ja lakia rekisteröidystä parisuhteesta yleisesti avio-oikeuden ja aviovarallisuusjärjestelmän näkökulmista. Näiden osalta käydään läpi avioliiton solmimista ja rekisteröidyn parisuhteen syntymistä kohti avio-oikeutta, avioehtosopimuksen laatimista tarkkoine muoto-säännöksineen ja oikeusvaikutuksineen. Tukena työn kulussa on oikeuskirjallisuus, tilannekohtaiset esimerkit sekä korkeimman oikeuden antamat ratkaisut. Huomioituksi tulevat myös mahdolliset poikkeukset, kuten avioehtosopimuksen pätemättömyys, avioehdon sovittelu sekä avioehdon merkitys kansainvälisissä avioliitoissa.

Avioehtosopimuksen tekemisen tärkeys, sen oikeusvaikutukset ja mahdollisuudet avautuvat työn edetessä. Lopussa on liitteenä kaksi yleisintä avioehtosopimuksen mallia, jotka havainnollistavat avioehdon muodon ja toisaalta sen selkeyden yksinkertaisimmillaan.

Emmi Salonen

Mine, Thine or Ours? - Opportunities relating to Pre-nuptials

Year	2014	Pages	36
------	------	-------	----

This thesis examines the pre-nuptial agreement, its advantages and disadvantages in marriages or registered partnerships and the possibilities it provides the people intending to marry each other to choose the most suitable option for them. A pre-nuptial agreement sets forth how the marital assets will be divided in the event of a divorce or the death of either spouse. The main purpose of this thesis is to consider and disseminate the view that pre-nuptials provide options for different people in different life situations and not only for preparing for the worse. Principally the Finnish Marriage act is also applied to registered partnerships so both topics are examined in this work.

This thesis is firmly based on the Finnish legislation. The Marriage act and the act on Registered Partnerships are opened up commonly in the view of the matrimonial right to property and the marital property system concerning the contract of a marriage or registering a partnership and the drawing up of a pre-nuptial with its precise forms of provision and legal effects. Literature, case examples and the rulings of the Supreme Court are used as sources and possible exemptions, reconciliation and the competence/relevancy/significance in international law have also been considered.

Further along the project the importance of a pre-nuptial, its legal effects and the possibilities it provides will open up. The two most commonly used pre-nuptial models demonstrating the usability of the agreement in its simplicity can be found at the end of the thesis.

Pre-nuptial, prenuptial agreement, marriage, registered partnerships, marriage act

Laki- ja lyhenneluettelo

Adoptiol	Adoptiolaki 20.1.2012/22
AL	Avoliittolaki 13.6.1929/234 Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 14.1.2011/26
HE	Hallituksen esitys
HolToimL	Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442
HolhTL	Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361
IsyysL	Isyyslaki 5.9.1975/700
KKO	Korkein oikeus
KotikuntaL	Kotikuntalaki 11.3.1994/201
NimiL	Nimilaki 9.8.1985/694
OikTL	Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228
PK	Perintökaari 5.2.1965/40
RekParL	Laki rekisteröidystä parisuhteesta 9.11.2001/950
UVapL	Uskonnonvapauslaki 6.6.2003/453

Muut oikeudelliset lähteet

Euroopan unionin perusoikeuskirja (2000/C 364/01).

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948.

Valtioneuvoston asetus rekisteröidystä parisuhteesta 141/2002.

Yleissopimus koskien suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikää ja avioliittojen kirjaamista.
SopS 50/1964.

HE 62/1986 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi avioliittolain sekä siihen liittyvien laki-
en muuttamisesta.

Oikeustapaukset

KKO:1980-II-45

KKO:1991:64

KKO:2000:27

KKO:2000:100

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Avoliitto, avoliitto ja rekisteröity parisuhde	8
2.1	Avoliitto	8
2.2	Avoliiton ja rekisteröidyn parisuhteen syntyminen	9
2.3	Avoliiton ja rekisteröidyn parisuhteen päättymisen	10
2.3.1	Avioero ja rekisteröidyn parisuhteen purkaminen	10
2.3.2	Yhteiselämän lopettaminen	11
2.4	Avoliiton ja rekisteröidyn parisuhteen oikeusvaikutukset	12
3	Aviovarallisuusjärjestelmä	13
3.1	Ositus	14
3.2	Eriyissäännöksiä	15
4	Sopimus avioeron varalta	16
5	Avioehtosopimus	16
5.1	Avioehto lukuina	17
5.2	Avioehtosopimuksen laatiminen ja muotovaatimukset	18
5.3	Avioehtosopimuksen muuttaminen ja peruuttaminen	20
5.4	Avioehtosopimuksen pätemättömyys	20
5.4.1	Pätemättömyysperusteet	21
5.4.2	Oikeusvaikutukset	22
5.5	Avioehtosopimuksen sovittelu	22
6	Kansainväliset avioliitot ja rekisteröidyt parisuhteet	24
6.1	Kansainvälisiä sopimuksia ja lainsäädäntöä	25
6.2	Sovellettava laki	26
6.3	Avioliitot Pohjoismaissa	28
6.4	Kansainväliset rekisteröidyt parisuhteet	28
7	Yhteenveto	29
	Lähteet	31
	Kuviot	33
	Liitteet	34

1 Johdanto

Opinnäytetyö avioehdosta ja toisaalta myös suomalaisesta aviovarallisuusjärjestelmästä yleensä sai alkunsa havainnoista keskusteluiden erittäin negatiivisesta suhtautumisesta avioehto kohtaan. Ajatus siitä, että kyse on vain varautumisesta ja toisaalta järkevästä suunnittelusta, tuntuu vieraalta ja yleisenä käsityksenä on, että avioehtosopimuksella vain suunnitellaan jo eroa kyseenalaistamalla myös se, onko edes järkeä mennä naimisiin, ellei luota toiseen. Edellä mainituille huomioille sekä pohdintaan, joka koskee avioehtosopimusten suhteellisen pientä määrää ja niiden mahdollisia syitä, saa tukea Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuspäällikkö Marjukka Lasolalta, joka toteaa, että ”-- avioehtosopimukseen voidaan liittää mielikuvia oman edun tavoittelusta tai epäluottamuksesta puolisoa tai liiton kestävyyttä kohtaan.”¹ Lasolan kertoma ajatus tuntuu olevan yleinen kanta avioehtosopimuksista.

Tarpeellisuus avata asiaa avioehdosta ja sen mahdollisuuksista tuntuu tärkeältä ja vaatii mahdollisuuden myös myönteiseen ajatteluun ja tarkasteluun enemmän mahdollisuuksien kannalta. Avioehto on kahden ihmisen keskinäinen sopimus, jonka he itse suunnittelevat lain sallimissa puitteissa. Koska avioehto on sopimus, joka solmitaan kahden ihmisen välille, on se heidän tahtonsa ja mahdollisuutensa vaikuttaa tulevaisuudessa tapahtuvaan eroon, joka on joko avioero tai puolison kuolema. Avioehdolla voidaan myös parantaa perillisten asemaa esimerkiksi tilanteessa, jossa on jo perillisiä edellisistä suhteista, eikä koeta avio-oikeudella olevan osaa puolisoitten välisessä suhteessa molempien omaan jo olemassa olevaan omaisuuteen.

Avioehdon tärkeys korostuu erityisesti kansainvälisyyden lisääntyessä avioliitoissa ja rekisteröidyissä parisuhteissa. Avioehtosopimuksella on erityisen paljon merkitystä omaisuuden jaon kannalta, sillä avioehtosopimuksella voidaan avio-oikeuden lisäksi sopia minkä maan avioliittolakia suhteeseen sovelletaan erossa.

Itse avioehdon laatiminen on helpoimmillaan hyvinkin yksinkertaista ja sitä varten on lukuisia valmiita pohjia muun muassa Internetistä sekä kirjallisuudesta. Jos kuitenkin haluaa tehdä juuri omaan elämään sopivan avioehtosopimuksen, johon tulee erityisiä kohtia, voi ja kannattaa tähän käyttää apuna lakimiestä, joka pystyy ammattitaitonsa ansiosta neuvomaan parhaimman tavan tehdä avioehtosopimus juuri kyseisten puolisoitten välille. Jotta avioehtosopimus tulee voimaan, tulee tarkat muotovaatimukset täyttävä avioehto rekisteröidä maistraattiin. Työn loppuun on liitetty kaksi yleisintä avioehtosopimusmallia, joista toinen on avio-oikeuden kokonaan poissulkeva ja toinen avio-oikeuden osittain poissulkeva malli.

¹ Avioehto joka neljänteen liittoon 2009.

2 Avioliitto, avoliitto ja rekisteröity parisuhde

Suomessa laki avioliitosta eli avioliittolaki (234/1929) sääntelee avioliittoa ja laki rekisteröidystä parisuhteesta (950/2001) sääntelee rekisteröityjä parisuhteita. Käytännössä rekisteröityjä parisuhteita säännellään pääosin avioliittolain nojalla, poikkeuksena kuitenkin lain kohdat 9 §:ssä. Nämä kohdat koskevat isyyslain (700/1975) soveltamista, nimilain (694/1985) soveltamista sekä sitä, mitä puolisoiden oikeudesta ottaa ottolapsi eli adoptoida lapsi, sanotaan adoptiolaisissa (22/2012). Tällä hetkellä Suomen avioliittolaki koskee vain naisen ja miehen välistä suhdetta. Samaa sukupuolta olevat voivat rekisteröidä parisuhteensa, mutta eivät voi mennä naimisiin ja saada kaikkia avioliiton tuomia oikeuksia.

Avioliittolakia tai lakia rekisteröidystä parisuhteesta ei voida soveltaa avopuolisoihin, jotka voivat olla samaa tai eri sukupuolta, mutta eivät ole virallistaneet suhdettaan joko avioliitoksi tai rekisteröidyksi parisuhteeksi. Näin ollen avoliittoon sovelletaan pääsääntöisesti tavallisia yksityisoikeudellisia säännöksiä, jotka eivät sinällään tunnista avopuolisoita kahdesta keskenään tuntemattomista ihmisistä. Avoliittoa varten on kuitenkin saatettu voimaan laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (26/2011).

2.1 Avoliitto

Vuoden 2011 huhtikuusta on ollut voimassa laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta. Tätä lakia sovelletaan kyseisen lain 1 §:n mukaisesti, kun avopuolisot päättävät erota ja muuttaa yhteistaloudestaan erilleen. Laissa avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 3 §:n mukaan määritellään lain soveltamisalaan kuuluvaksi avopuolisot, jotka ovat asuneet yhdessä vähintään viisi vuotta. Avopuolisoiksi voidaan myös laskea pariskunta, joka on asunut alle viisi vuotta yhdessä, mutta heillä on tai on ollut yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi.

Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 2 luvun 7 §:n 2 momentti antaa avopuolisolle tai kuolleen avopuolison perilliselle mahdollisuuden hakea käräjäoikeudelta pesänjakajaa omaisuuden erottelua varten. Tätä ei ole mahdollisuutta hakea, mikäli puolisoiden suhde ei täytä lain määritelmän mukaisesti avopuolisoiden määritelmää, joka koskee yhteistaloudessa elämisen kestoa tai yhteisessä huollossa olevia lapsia. Avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta annetun lain ulkopuolelle jäävien pariskuntien erotessa tai toisen puolison kuollessa toimitaan tavallisin siviilioikeudellisin säännöksin².

Avopuolisilla on kuitenkin mahdollisuus tavallisin sopimusoikeudellisin keinoin sopia omaisuuden jakamisesta erotessaan niin sanotulla ”erottelusopimuksella” ja kuoleman varalta tes-

² Kangas 2012, 333.

tamentilla, kuten laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 1 luvun 2 §:ssä säätelee³. Puolisot voivat sopia myös esimerkiksi elatusvelvollisuudesta avioliiton aikana, koska kyseistä velvollisuutta avopuolisilla ei ole toisiinsa nähden kuten puolisoilla avioliitossa. Elatussopimuksella voidaan turvata leskeneläke toiselle avopuolisolle toisen tapaturmaisen kuoleman jälkeen, jos pariskunnalla ei ole ollut yhteisiä lapsia⁴.

2.2 Avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen syntyminen

Avioliittolain I osan 4 luvun 15 §:n mukaan avioliitto alkaa sitä, kun vihkijä toteaa miehen ja naisen aviopuolisoiksi avioliittolain tarkoittamalla tavalla. Vastaavasti samaa sukupuolta olevat voivat rekisteröidä parisuhteensa, kuten laki rekisteröidystä parisuhteesta määrää 4 luvun 14 §:ssä. Nämä molemmat tapahtumat antavat puolisoille oikeuden toisen omaisuuteen, avio-oikeuden. Omistussuhde omaisuuteen ei muutu yhteiselon myötä, mutta liiton tai suhteen päättyessä joko eroon tai kuolemaan puolisoista varakkaampi joutuu maksamaan tasinkona toiselle omaisuuksien välisen erotuksen, kuten avioliittolain II osan 2 luvun 34 § ja 35 § säätelevät.

Avioliittolain II osan 3 luvun 41 § säätelee, että avio-oikeuden toisen omaisuuteen voi kuitenkin poissulkea puolisoitten keskenään tekemällä avioehtosopimuksella, jolla voi määrittää kuuluuko avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen mitään vai suljetaanko sillä pois esimerkiksi perintönä saatava omaisuus. Puolisot voivat myös tehdä sopimuksen avioeron varalta eli ositus sopimuksen, jossa he sopivat, kuinka omaisuus jaetaan tai esimerkiksi lasten huolto ja tapaaminen järjestetään avioerotilanteessa. Sekä avioehdosta että ositus sopimuksesta kerrotaan myöhemmin lisää.

Avioliitto voidaan nykyinsäädännöllä avioliittolain mukaisesti solmia kahden ihmisen, miehen ja naisen välille, ja kaksi samaa sukupuolta olevaa voi rekisteröidä parisuhteensa, kuten laki rekisteröidystä parisuhteesta 1 §:ssä määrää. Saman lain 8 §:n mukaan rekisteröidyssä parisuhteessa toteutuvat monilta osin samat oikeusvaikutukset kuin avioliitossakin, pois lukien laissa rekisteröidystä parisuhteesta 9 §:ssä mainitut poikkeukset. Edellä mainitun lain 9 §:n 1 momentin mukaan isyyslakia ei tule soveltaa isyyden toteamiseen avioliiton perusteella. Muutakaan säännöksiä, jotka koskevat aviopuolisoa vain hänen sukupuolensa perusteella, ei tule soveltaa rekisteröidyssä parisuhteessa samaisen lainkohdan perusteella. Lain rekisteröidystä parisuhteesta 9 §:n 2 momentin mukaan myöskään rekisteröidyn parisuhteen puolisot eivät voi soveltaa nimilain 3 luvun säännöksiä puolisoitten yhteisestä sukunimestä, joka oikeuttaisi puolisoita valitsemaan käyttämänsä sukunimen. Laissa rekisteröidystä parisuhteesta 9 §:n 2 momentin mukaisesti rekisteröityyn parisuhteeseen ei tule myöskään soveltaa adoptiolain sään-

³ Kangas 2012, 332.

⁴ Kangas 2012, 333.

nöksiä oikeudesta ottaa ottolapsi. Adoptiolain 9 §:n mukaisesti muut, kuin aviopuolisot eivät voi adoptoida yhdessä. Poikkeuksena tästä kuitenkin on oikeus ottaa ottolapseksi toisen puolison lapsi adoptiolain säännösten mukaisesti. Varallisuus oikeuden osalta rekisteröidyissä parisuhteissa sovelletaan avioliittolakeja.

Avioliittoon vihkiminen ja parisuhteen rekisteröinti luovat kahden ihmisen välille oikeussuhteen, joka luo esimerkiksi oikeuden avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen. Avioliittolain II osan 2 luvun 35 §:n mukaan puolisoista kumpikin säilyttää omistusoikeuden ennen avioliittoa hankittuun omaisuuteen, mutta molemmat saavat oikeuden saada tasinkoa osituksessa kuoleman tai eron päättäessä avioliiton. Avioliiton oikeusvaikutuksista sekä osituksesta kerrotaan lisää ja tarkemmin luvussa 3.

2.3 Avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen päättyminen

Avioliitto tai rekisteröity parisuhde päättyy, kun toinen puolisoista kuolee tai kun puolisot yhdessä tai erikseen päättävät hakea avioeroa tai rekisteröidyn parisuhteen purkamista. Suomalaisista avioeroperustetta kutsutaan irtisanomisperusteiseksi⁵, koska puolisot voivat niin päättettyään hakea avioeroa tai suhteen purkamista. Perusteluita ei tarvita, vaan riittää oma päätös asiasta. Toinen vaihtoehto on yhteiselämän lopettaminen, josta säännellään avioliittolaisissa. Tämä on tarkoitettu tilanteisiin, jotka vaativat nopeaa puuttumista puolisoitten välisiin suhteisiin esimerkiksi väkivallan tai sen uhan takia⁶. Yhteiselämän lopettamista koskeva päätös ei itsessään päättää avioliittoa tai rekisteröityä parisuhdetta, vaan tätä tulee hakea erikseen.

2.3.1 Avioero ja rekisteröidyn parisuhteen purkaminen

Avioliittolain I osan 6 luvun 26 §:n säännöksen mukaisesti avioeroa tai rekisteröidyn suhteen päättämistä haetaan hakemuksella käräjäoikeudelta. Puolisot toimittavat hakemuksen avioerosta yhdessä tai puoliso yksin. Jos puolisot hakevat eroa yhdessä, avioeron harkinta-aika alkaa hakemuksen saapumisesta käräjäoikeuteen. Jos taas puoliso hakee eroa yksin, harkinta-aika alkaa siitä, kun erohakemus on saatettu toisen puolison tietoon. Harkinta-aika on kuusi kuukautta, jonka jälkeen puolisot yksin tai yhdessä hakevat lopullista eroa. Lopullista eroa voi hakea yksin tai yhdessä riippumatta siitä, onko avioeron ensimmäisessä vireillepanovaiheessa eroa haettua molempien vai ainoastaan toisen hakemuksesta. Aikaa hakea lopullista avioeroa on kuitenkin korkeintaan 12 kuukautta harkinta-ajan alkamisesta, jonka jälkeen avioerohakemus raukeaa. Tästä säättää avioliittolain I osan 6 luvun 26 ja 28 §. Avioliittolain I osan 6 luvun 25 §:n mukaan puolisot voidaan tuomita eroon ilman harkinta-aikaa, mikäli puolisot ovat

⁵ Kangas 2012, 226.

⁶ Aarnio & Helin 1992, 54.

asuneet erillään yli kaksi vuotta. Edellä mainitun lain 27 §:n mukaan tuomioistuimen tulee syyttäjän nostamana syytteenä tuomita puoliset avioeroon ilman harkinta-aikaa myös, mikäli avioliitto on jo alkujaan solmittu virheellisesti. Tällaisia syitä on esimerkiksi, jos toinen puolisoista on liittoa solmittaessa ollut naimisissa tai puoliset ovat sisaruksia toisilleen. Samat säännökset koskevat myös rekisteröityä parisuhdetta.

2.3.2 Yhteiselämän lopettaminen

Avioliittolain I osan 6 luvun 24 § käsittelee yhteiselämän lopettamista. Kyseinen pykälä ei kerro syitä yhteiselämän lopettamiseen, mutta oikeuskirjallisuudessa asiaa on avattu tarkemmin. Yhteiselämän lopettaminen koskee tilanteita, joissa on tarpeen välittömästi purkaa puolisoitten yhteiselämä avioliiton mahdollisesti vielä jatkuessa⁷. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi väkivalta tai sen ilmeinen uhka. Yhteiselämän lopettamista koskeva hakemus esitetään kärjäoikeudelle. Sen voivat tehdä puoliset yhdessä tai toinen puoliso yksin. Hakemus voidaan tehdä avioliiton aikana, avioeron ollessa käynnissä tai mikäli puoliset ovat avioeron jälkeen jääneet yhdessä asumaan, myös avioeron tultua lainvoimaiseksi⁸. Liitännäisvaatimuksena tuomioistuimelle voidaan esittää vaatimus ratkaista myös asia lasten huollosta ja tapaamisesta käsiteltäessä yhteiselämän lopettamista koskevaa hakemusta, vaikka avioliitto muodollisesti saattaakin jatkua⁹. Toisaalta jo avioliittolain I osan 6 luvun 32 §:n mukaisesti tuomioistuimen on joka tapauksessa otettava huomioon se, kuinka puoliset hoitavat lapsenhuollon ja tapaamisoikeuden lapsen etua vastaavalla tavalla. Tämä voidaan hoitaa selvittämällä asiasta kysyen, eikä siihen tarvitse antaa päätöstä ilman nimenomaista asianosaisen hakemusta.

Yhteiselämää koskevan päätöksen tarkoitus on puolisoitten yhteisenä kotina käytetyn asunnon osoittaminen toisen käyttöön. Avioliittolain 24 §:ssä 1 momentin 1-3 kohdat sääntelevät, mistä yhteiselämän lopettamista koskevista asioista voidaan päättää tuomioistuimessa. Ensimmäisessä kohdassa säännellään siitä, että tuomioistuin voi ratkaista, että se puolisoista, joka on enemmän asunnon tarpeessa, voi jäädä asumaan yhteisenä kotina käytettyyn asuntoon. Toinen kohta antaa tuomioistuimelle oikeuden velvoittaa toinen puolisoista muuttamaan pois yhteisenä kotina käytetystä asunnosta. Kolmannen kohdan mukaisesti tuomioistuin voi oikeuttaa toisen puolison käyttämään toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta. Tällainen omaisuus voi olla sellaista, joka kuuluu puolisoitten yhteisesti käytettäväksi tarkoitettuun asuntoirtaimistoon yhteisenä kotina käytetyssä asunnossa tai on puolison työväline tai tarkoitettu puolison tai lasten henkilökohtaista käyttöä varten. Samassa kohdassa myös säädetään, ettei sellainen sopimus, jonka omistaja tekee toisen puolison käytettäväksi tuomioistuimen

⁷ Aarnio & Kangas 1992, 5.

⁸ Kangas 2012, 224.

⁹ Aarnio & Helin 1992, 60–61.

määräyksestä annetusta omaisuudesta kolmannen henkilön kanssa rajoita käyttöoikeuden saaneen puolison käyttöoikeutta.

Avioliittolain I osan 6 luvun 24 §:n 2 momentin mukaisesti tuomioistuimen päätös yhteiselämän lopettamisesta voidaan panna täytäntöön välittömästi ratkaisun antamisesta, vaikka se ei olisi saanut lainvoimaa. Tällä haetaan tehokasta mahdollisuutta puuttua perheen kriisitilanteeseen. Näin ollen toinen puoliso voidaan määrätä välittömästi muuttamaan pois yhteisestä kodista. Päätöksessä voidaan myös määrätä, että päätös yhteiselämän lopettamisesta on täytäntöönpanokelpoinen vasta lainvoimaisena.¹⁰

Tuomioistuimen päätös on voimassa toistaiseksi, kunnes puolisoiden välillä on toimitettu omaisuuden ositus tai erottelu ja se on saanut lainvoiman. Avioeron vireille tulo tai lainvoimaiseksi tullut avioero ei pääty yhteiselämän lopettamista koskevaa päätöstä. Puolisot voivat myös yksin tai yhdessä hakea tuomioistuimen antaman päätöksen muuttamista tai peruuttamista, kuten avioliittolain I osan 6 luvun 24 §:n 3 momentti säättää. Samainen lain kohta toisaalta määrää, että päätös yhteiselämän lopettamisesta on voimassa korkeintaan kaksi vuotta.

2.4 Avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen oikeusvaikutukset

Avioliiton myötä parisuhde saa monia oikeusvaikutuksia. Aviopuolisoilla on oikeus valita yhteinen sukunimi tai muodostaa niistä toiselle kaksiosainen nimi nimilain 7 §:n mukaisesti. Saa-man lain 8 §:n mukaan puolisot voivat myös valita, että kumpikin puolisoista pitää oman nimensä avioliittoon mentäessä. Nimilain mukaiset aviopuolisoiden nimeä koskevat säädökset eivät kuitenkaan koske rekisteröidyn parisuhteen osapuolia lain rekisteröidystä parisuhteesta 9 §:n 2 momentin mukaisesti. Toinen merkittävä oikeusvaikutus on elatusvelvollisuus puolisoiden kesken, josta säädetään avioliittolain II osan 4 luvun 46 §:ssä. Lain kohdan mukaan puolisoiden tulee osallistua omien kykyjensä mukaan perheen yhteisen talouden sekä toisen puolison elatukseen. Tämä voidaan toteuttaa taloudellisesta hankkimalla tuloja esimerkiksi työllä tai eläkkeellä tai vastaavasti työskentelemällä kotona perheen hyväksi. Elatuksen määrittämisen on katsottu koskevan molempien puolisoiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämistä¹¹.

Avioliittolain II osan 2 luvun 34 §:n mukaan omaisuus säilyy avioliitossa sillä, joka sen omistaa. Omaisuudesta ei siis tule yhteistä avioliiton myötä. Kuitenkin saman lain 35 §:n mukaisesti kummallakin puolisoilla on avio-oikeus toisen omaisuuteen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että puolisoilla on oikeus saada tasinkoa, jolla tarkoitetaan avio-oikeuden alaisen omaisuuden ta-

¹⁰ Aarnio & Helin 1992, 60.

¹¹ Kangas 2012, 230.

sauserää¹² joko avioerossa tai toisen puolison kuollessa. Tästä kuitenkin voidaan poiketa laatimalla avioehtosopimus.

Vaikka usein luullaan, että velat ovat puolisoitten kesken yhteisiä, velat säilyvät kuitenkin erillisinä avioliitosta huolimatta avioliittolain II osan 5 luvun 52 §:n mukaisesti. Kumpikin vastaa omista veloistaan, jotka he ovat ottaneet ennen avioliittoa tai sen aikana. Poikkeuksen tähän kuitenkin tuo kyseisen lain 52 §:n 2 momentti, jossa säädetään velasta, jonka puoliso on ottanut elatusta varten. Käytännössä tämä lain kohta antaa mahdollisuuden siihen, että velkojalla on oikeus vaatia kyseinen velka maksettavaksi kokonaan toiselta puolisoilta, vaikka toinen puoliso olisi itsenäisesti sen ottanut perheen elatusta varten. Tällöin velkojan tulee nostaa kanne avioliittolain II osan 2 luvun 56 §:n mukaisesti velan maksamisesta kahden vuoden kuluessa erääntymisestä tai mikäli velka on sovittu erääntyväksi vaadittaessa, tästä vaatimuksen esittämispäivästä. Tätä kutsutaan solidaariseksi vastuuksi¹³. Solidaarinen vastuu koskee myös yhdessä otettua velkaa. Tällöin velkoja voi vaatia puolisoilta yhdessä tai vain toiselta puolisoilta koko velkaa maksettavaksi. Solidaarinen vastuu ei kuitenkaan koske rahalainaa avioliittolain 52 §:n 3 momentin mukaan, kun puoliso on ottanut yksin velan. Sen sijaan vastuu voi syntyä esimerkiksi osamaksun jäännöserästä, kun osamaksu on otettu vaikkapa perheen uutta jääkaappia varten. Yhteisvastuulliseksi katsotaan myös esimerkiksi vuokranmaksu, joka on molempien puolisoitten vastuulla, vaikka vain toinen puolisoista olisi virallisesti vuokralainen, mikäli vuokrattua asuntoa käytetään puolisoitten ja perheen yhteisenä kotina¹⁴. Mikäli puolisoit ovat muuttaneet erilleen välien rikkoutumisen vuoksi ja velkoja tämän tiesi, ei yhteisvastuuta velasta synny avioliittolain 52 §:n 3 momentin mukaisesti. Puoliso voi myös avioliittolain 56 §:n nojalla hakea tuomioistuimelta päätöstä, että toinen puoliso menettää oikeuden tehdä sellaista velkaa, josta puolisoit voivat olla yhteisvastuussa edellä mainittujen avioliittolain erityissäännösten mukaisesti.

3 Aviovarallisuusjärjestelmä

Avioliittolain varallisuusjärjestelmää kutsutaan aviovarallisuusjärjestelmäksi. Tämä määrittää sen, kuinka omaisuus jaetaan avioliiton tai parisuhteen purkauduttua eron johdosta¹⁵. Sillä on myös vaikutusta siihen, kuinka omaisuus jaetaan toisen puolison kuoltua. Aviovarallisuusjärjestelmän tarkoituksena on selvittää omaisuuden jakoa siitä varallisuudesta, joka on ollut parin yhteisessä käytössä avioliiton aikana. Omaisuuden jakamista koskevalla lainsäädännöllä pyritään saamaan aikaan oikeudenmukainen omaisuuden jakaminen.

¹² Aarnio & Kangas 2002, 45.

¹³ Aarnio & Kangas 2002, 82.

¹⁴ Takuu-Säätiö, Puolisoiden velkavastuu.

¹⁵ Kangas 2012, 241.

3.1 Ositus

Varallisuutta voidaan jakaa usealla eri tavalla. Lähtökohtana on omaisuuden puolittamisperiaate¹⁶. Siinä avio-oikeuden alainen omaisuus jaetaan liiton tai suhteen päätyttyä osituksen avulla siten, että molemmat saavat arvoltaan yhtä paljon omaisuutta. Avioliittolain mukaisella osituksella tarkoitetaan tilannetta, jossa puolisoiden omaisuus jaetaan eli ositetaan puolisoiden kesken. Avioliittolain IV osan 4 luvun 85 §:n 1 momentin mukaisesti ositus voidaan tehdä joko toisen puolison kuoltua tai avioeron tultua vireille, mikäli puoliso tai kuolleen puolison perillinen sitä vaatii. Omaisuuden ositusta ei voida tehdä, jos puoliset ovat sulkeneet avio-oikeuden toistensa omaisuuteen avioehtosopimuksella, vaan tällöin toimitetaan ainoastaan puolisoiden omaisuuden erottelu edellä mainitun lain 85 §:n 2 momentin perusteella.

Mikäli puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen, ositus tulee avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen päättyessä kysymykseen. Osituksessa ensin lasketaan kummankin puolison oma nettovarallisuus eli hänen varoistaan vähennetään velat. Tämän jälkeen puolisoiden nettovarallisuus lasketaan yhteen ja jaetaan kahdella. Näin saadaan selville se omaisuusmäärä, joka kummallakin puolisoilla tulisi olla osituksen jälkeen. Tasasummaan päästään, kun se puoliso, jolla on enemmän omaisuutta, luovuttaa omastaan toiselle sen verran, että kummallakin on yhtä paljon varallisuutta. Tätä luovutettavaa määrää kutsutaan tasingoksi.¹⁷

Esimerkki 1:

Matti ja Maija päättävät erota. Heillä on avio-oikeus kaikkeen toistensa omaisuuteen. Maijan nimissä on perheen yhteisenä kotina käytetty asunto arvoltaan 100 000 € ja Maija omistaa auton, jonka arvo on 20 000 €. Asuntolainaa Maijalla on 50 000 €. Matin omaisuutena on kesämökki, joka on arvoltaan 60 000 € ja asuntoauto arvoltaan 30 000 €. Matilla ei ole velkaa.

Osituksessa lasketaan ensin kummankin puolison avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö. Maijan avio-oikeuden alainen omaisuus on nettona 70 000 € (100 000+20 000-50 000). Matin omaisuuden arvo on nettona 90 000 € (60 000+30 000). Yhteen laskettuna heidän avio-oikeuden alaisen omaisuutensa arvo on 160 000 €, joka jaetaan puoliksi, jolloin 80 000 euroa jää avio-osaksi. Näin ollen Matin tulee luovuttaa Maijalle tasinkona 10 000 €, jotta kummallekin jää netto-omaisuudeksi yhtä paljon.

Mikäli puoliset ovat sulkeneet avio-oikeuden kokonaan toistensa omaisuuteen, ei ositusta edellä mainitusta suoriteta, vaan omaisuuden erottelu. Omaisuuden erottelussa ainoastaan

¹⁶ Kangas 2012, 246.

¹⁷ Lindholm 2013, 16.

todetaan, että kumpikin puolisoista pitää omaisuutensa ja velkansa, eikä kumpikaan suorita toiselle omaisuuttaan tasinkona. Mahdollista kuitenkin on, että toisen puolison omaisuudeksi on tullut omaisuutta, joka on suljettu pois avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta kolmannen taholta. Näin voi olla avioliittolain II osan 2 luvun 35 §:n toisessa momentissa mainitun mukaisesti, mikäli kolmas on lahjakirjassa, testamentissa tai henkivakuutuksen edunsaajamääräyksessä tämän määrännyt. Määräys koskee myös tällaisen omaisuuden sijaan tullutta omaisuutta.

Esimerkki 2:

Matti on perinyt kesämökkinsä testamentilla vanhemmiltaan. Matin vanhemmat ovat testamentissaan poissulkeneet Matin puolison eli Maijan avio-oikeuden kesämökkiin. Näin ollen Maijan avio-oikeuden alainen omaisuus on sama 70 000 €, mutta Matin vain 30 000 €, koska kesämökkiä ei nyt lasketa avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen, eikä siksi tule huomioitavaksi osituksessa. Yhteenlaskettuna heidän avio-oikeuden alainen omaisuutensa on nyt 100 000 €, josta on puolet eli 50 000€ avio-osaa. Näin ollen, jotta kummallekin jää yhtä paljon osituksen jälkeen, Maijan tulee antaa tasinkona Matille 20 000€.

3.2 Erityissäännöksiä

Puolittamisperiaatteeseen liittyy kuitenkin useita ongelmakohtia, jolloin puolittamisperiaate ei ole oikeudenmukaisin tapa jakaa omaisuus. Kangas toteaa esimerkkinä tilanteen¹⁸, jossa toinen puolisoista on käyttänyt koko omaisuutensa vain omien tarpeidensa täyttämiseen, eikä ole omalta osaltaan hoitanut perheen talouteen ja elatukseen liittyviä velvollisuuksiaan. Tällöin epäoikeudenmukaisuus tulisi ilmentymään vahvasti, kun toinen puoliso, joka on hoitanut tunnollisesti oman ja toisen osan perheen elatuksesta, joutuisi vielä puolittamaan omaisuutensa toisen kanssa erotilanteessa.

Oikeudenmukaisen lopputuloksen saamiseksi tilanteita varten on aviovarallisuusjärjestelmässä Kankaan kutsuma ”sisäinen suoja mekanismi”, joka käytännössä mahdollistaa kohtuullisuuden osituksessa. ”Sisäinen suoja mekanismi” sisältää säännökset vastikkeesta, josta säädetään avioliittolain IV osan 1 luvun 94 §:ssä sekä osituksen sovittelusta, josta puolestaan on säädetty avioliittolain IV osan 2 luvun 103b §:ssä. Vastaavalla tavalla oikeudenmukaisuutta pyritään toteuttamaan otto-oikeutta koskevilla säännöksillä. Siinä puolisoilla on oikeus ottaa itselleen kuuluvia tavaroita, kuten vaatteita ja hänen yksinomaiseen käyttöönsä tarkoitettuja esineitä ennen ositusta¹⁹. Tätä rajoittaa kuitenkin kohtuullisuusperiaate, josta säädetään avioliittolain IV osan 1 luvun 91 §:ssä.

¹⁸ Kangas 2012, 246.

¹⁹ Kangas 2012, 247.

4 Sopimus avioeron varalta

Puolisot voivat tehdä keskinäisen sopimuksen tavallisin varallisuus oikeudellisin oikeuksin. Sopimusta avioeron varalta kutsutaan myös ositus sopimukseksi, koska yleensä sopimuksen tarkoituksena on nimenomaisesti sopia siitä, kuinka omaisuus jaetaan erossa. Tästä sopimuksesta ei ole esimerkiksi avioliittolaissa säädäntöä, mutta oikeus kirjallisuudessa se on mainittu usein avioehtosopimuksen yhteydessä. Poiketen myöhemmin kerrottavasta avioehtosopimuksesta sopimusta avioeron varalta ei ole esimerkiksi määrätty laadittavaksi tarkasti muotosidonnaisin säännöin, eikä sillä myöskään ole sisällöllisiä määräyksiä. Ositus sopimus voidaan tehdä myös suullisesti, vaikka silloin voi olla erotilanteessa hankala näyttää toteen sovittua. Sopimuksessa voidaan sopia, kuinka omaisuus jaetaan, yhteisen kodin siirtymisestä toiselle ja esimerkiksi lasten huoltajuudesta tai tapaamisoikeuksista.²⁰

Ositus sopimuksella voidaan käytännössä tehdä avioehtosopimus tehottomaksi. Puolisot ovat voineet tehdä avioehtosopimuksen, ettei heidän välillään ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, mutta ositus sopimuksella ovatkin sopineet, että tällaista omaisuutta ositetaan.²¹

5 Avioehtosopimus

Avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen osapuolet voivat solmia keskenään avioehtosopimuksen. Tästä oikeudesta on erikseen säädetty avioliittolain 3 luvussa. Avioehtosopimuksella puolisot voivat sopimuksella määrätä avio-oikeudesta toistensa omaisuuteen eli siitä, onko heillä keskenään avio-oikeutta. Sopimus voi olla avio-oikeuden täydellisesti poissulkeva, jolloin kummallakaan puolisoilla ei ole oikeutta toisen puolison omaisuuteen lainkaan. Sopimus voidaan tehdä myös osittain poissulkevaksi, jolloin avioehto sulkee pois tietyn omaisuuden avio-oikeuden alaisen omaisuuden ulkopuolelle. Tällaista voi olla esimerkiksi testamentin nojalla saatava omaisuus. Avioehtosopimus voidaan tehdä myös yksipuolisena, jolloin toisen puolison oikeus toisen omaisuuteen poissuljetaan.²² Avioliittolain 42 §:n 2 momentissa on erikseen säädetty, että ainoastaan nämä ovat tavat, joilla avio- tai kihlakumppanit voivat sopimuksin määrätä keskinäisistä omaisuussuhteista. Verrattuna edellä mainittuun sopimukseen avioeron varalta avioehtosopimuksessa voidaan ainoastaan sopia avio-oikeudesta.

Avioliittolaki ei tunne erikseen ehdollista avioehtosopimusta. Aikanaan on käyty paljon keskustelua muun muassa oikeus kirjallisuudessa siitä, voiko avioehtosopimus, jossa avio-oikeuden säilymisen ehtona on puolison kuolema, olla pätevä²³? Perintökaaren (40/1965) 17 luvun 1 §:n mukaan sopimus elossa olevan henkilön jäämistöstä on pätemätön. Näin ollen aiemmin avio-

²⁰ Aarnio & Kangas 1994, 46.

²¹ Kangas 2012, 289.

²² Kangas 2012, 260.

²³ Gottberg 2007, 19.

ehtosopimusta, joka oli rajattu olemaan voimassa ainoastaan kuolemantapauksessa tai ainoastaan avioerossa, ei voitu katsoa päteväksi. Korkein oikeus kuitenkin antoi vuonna 2000 päätöksen²⁴, jossa se katsoi, että avioehtosopimus, jossa oli puolisoitten kesken sovittu, että avioliiton purkautuessa avioeron johdosta kummallakaan ei ole oikeutta toisen omaisuuteen, olisi pätevä ja voimassa. Samainen sopimus myös sisälsi kohdan, jossa sovittiin, että avioliiton purkautuessa kuoleman johdosta leskellä olisi avio-oikeus kuolleen puolison omaisuuteen.

Korkeimman oikeuden ratkaisun perusteella siis voidaan katsoa, että avioehtosopimus, joka tehdään avio-oikeuden poissulkeväksi ainoastaan avioliiton päätyttyä avioeroon, olisi pätevä. Sekä Kangas²⁵ että Gottberg²⁶ nostavat esiin perintökaaren säännöksen kiellosta tehdä sopimus jäämistöstä, mikäli henkilö on elossa. Tilanne aiheuttaa sen, että ensiksi kuolleella ei ole laisinkaan avio-oikeutta puolisonsa omaisuuteen ja leski saisi kuitenkin avio-oikeutensa toisen omaisuuteen²⁷. Tämä taas saattaa aiheuttaa myöhemmin lesken perinnönjaossa ongelmia ja epäkohtia perillisten kesken.

5.1 Avioehto lukuina

Vuonna 2013 maistraatin tilastojen mukaan avioehtosopimuksia rekisteröitiin 7714²⁸, kun avioliittoja solmittiin Tilastokeskuksen mukaan 25 119 ja rekisteröityjä parisuhteita rekisteröitiin 373²⁹. Vastaavasti vuonna 2012 avioehtosopimuksia rekisteröitiin 8028, kun avioliittoja solmittiin 28 878 ja rekisteröityjä parisuhteita rekisteröitiin 329. Ennen vuotta 1970 avioliiton solmineista alle 10 %:a teki avioehdon ja vuonna 1994 18,5 %:a³⁰. Avioehtosopimusten määrä on siis kasvanut ajan mittaan. Tilastojen valossa avioehtosopimus tehdään nykyään noin joka neljännessä solmitussa avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa.

²⁴ KKO:2000:100

²⁵ Kangas 2012, 261.

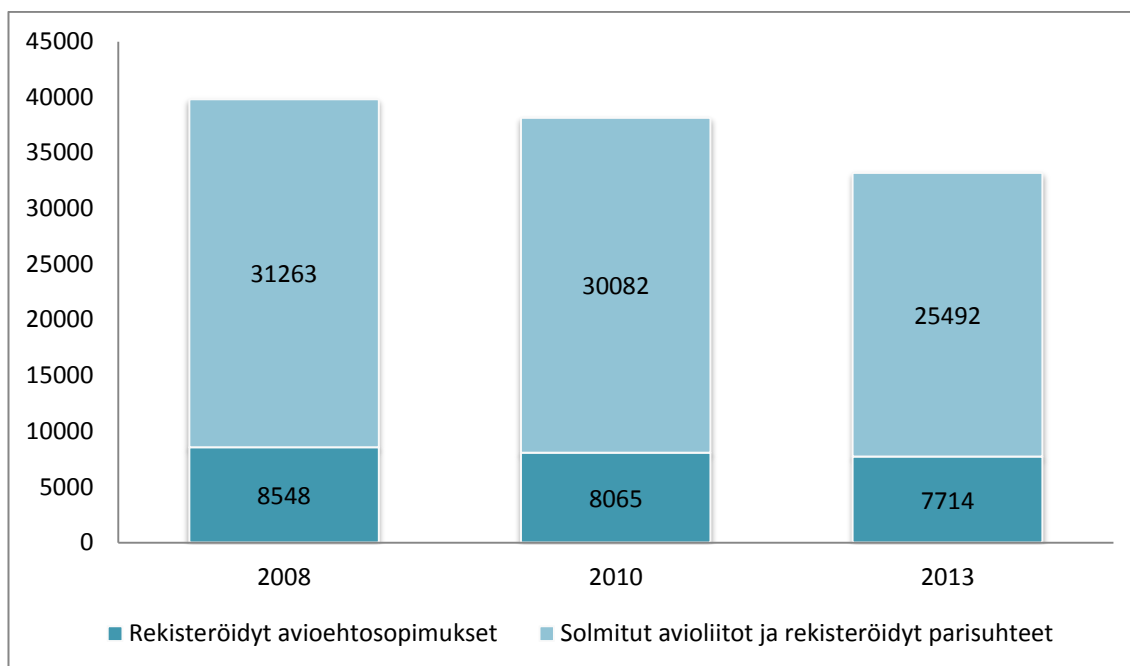
²⁶ Gottberg 2007, 19.

²⁷ Kangas 2012, 261.

²⁸ Avioehtosopimusten vuositilasto 2013.

²⁹ Solmittuja avioliittoja selvästi vähemmän, avioeroja hieman enemmän 2014.

³⁰ Gottberg 2007, 19.

Kuvio 1: Rekisteröidyt avioehdot suhteessa solmittuihin avioliittoihin ja rekisteröityihin parisuhteisiin

Verrattaessa vuosien 2008³¹, 2010³² sekä 2013³³ solmittujen avioliittojen ja rekisteröityjen parisuhteiden määrää suhteessa rekisteröityihin avioehtosopimuksiin³⁴, voidaan todeta, että viimeisimpien vuosien aikana avioehtosopimusten määrä on pysynyt suhteessa samana, kuin liittoa on solmittu tai parisuhteita rekisteröity.

5.2 Avioehtosopimuksen laatiminen ja muotovaatimukset

Avioehtosopimus, sen laatiminen ja allekirjoittaminen on puolisojen keskinäinen sopimus ja ne tulee tehdä molempien täydessä ymmärryksessä ja ilman painostusta vapaaehtoisuuteen perustuen; esimerkiksi pakottaminen uhkailemalla tai muulla keinolla voi myöhemmin johtaa avioehtosopimuksen pätemättömyyteen. Avioehtosopimuksen pätemättömyydestä kerrotaan myöhemmin tarkemmin.

Avioliittolain 3 luku määrittelee avioehtosopimusta ja sitä, kuinka ja millä edellytyksillä se voidaan solmia. Mikäli sopimuksen osapuolena on alaikäinen tai vajaavaltainen, jonka oikeus-toimikelpoisuutta on rajoitettu, tarvitaan avioehtosopimuksen tekemiseen tämän edunvalvojan kirjallinen hyväksyntä. Jos sopimuskumppaneista toinen tai molemmat ovat alaikäisiä kihlakumppaneita, tulee tähän käytännössä saada edunvalvojan kirjallinen suostumus. Toisin on

³¹ Solmittuja avioliittoja selvästi vähemmän, avioeroja hieman enemmän 2014.

³² Solmittuja avioliittoja selvästi vähemmän, avioeroja hieman enemmän 2014.

³³ Solmittuja avioliittoja selvästi vähemmän, avioeroja hieman enemmän 2014.

³⁴ Avioehtosopimusten vuositilastot 2008, 2010, 2013.

asia, mikäli alaikäiset aviopuolisot sopivat avioehdosta, sillä lapsen huolto päättyy lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 3 §:n mukaan tämän täytettyä 18 vuotta tai mentyään naimisiin.

Avioehtosopimuksen muotovaatimukset ovat hyvin tiukat ja tarkkaan määritetyt. Avioliittolain II osan 3 luvun 42 §:n mukaan avioehtosopimus tulee tehdä kirjallisesti. Sen tulee olla asianmukaisesti laadittu ja sen tulee sisältää sopimuksen sisältö, päiväys, molempien puolisoitten allekirjoitukset sekä kahden esteettömän todistajan allekirjoitukset avioliittolain 66 §:n mukaisesti. Laki ei vaadi, että puolisoitten olisi käytännössä oltava läsnä sopimusta laadittaessa tai vastaavasti samanaikaisesti paikalla allekirjoittaessa. Avioliittolain 43 §:n mukaisesti avioehto on rekisteröitävä maistraattiin. Allekirjoitetun avioehtosopimuksen voi rekisteröidä maistraattiin kumpikin puolisoista toista kuulematta tai puolisot voivat viedä sen yhdessä³⁵. Jotta avioehtosopimus tulisi voimaan, avioliittolain 45 §:n mukaisesti rekisteröinnin tulee tapahtua ennen kuin avioeroa koskeva asia on tullut tuomioistuimessa vireille. Avioliitto ei myöskään saa olla purkautunut.

Todistajien tulee todistaa allekirjoituksin puolisoitten allekirjoitukset heidän allekirjoittamiinsa. Todistajien ei tarvitse oikeuskäytännön mukaan olla paikalla puolisoitten allekirjoittaessa, eikä tietää asiakirjan sisältöä tai sen olevan avioehtosopimus. Korkeimman oikeuden ratkaisemassa tapauksessa³⁶ puolisot olivat tehneet avioehtosopimuksen. Allekirjoitushetkellä sopimuspaperi oli ollut peitettynä ja liiton purkaututtua toinen puolisoista väitti, ettei tiennyt allekirjoittamansa sopimuksen olevan avioehtosopimus ja vaati sopimuksen julistamista pätemättömäksi. Tapauksen käsittelyssä sivuttiin todistajien asemaa ja todettiin, ettei avioehtosopimuksen muotovaatimukseen kuulunut, että heidän olisi tullut tietää sopimuksen sisällöstä, vaan ainoastaan todistaa allekirjoituksen oikeiksi.

Toisessa korkeimman oikeuden käsittelemässä tapauksessa³⁷ puolisot olivat tehneet juuri ennen avioliittoaan avioehtosopimuksen. Kumpikin puoliso oli tiennyt sopimuksen sisällön ja allekirjoittanut sen. Kuitenkin vaimo oli itse allekirjoittanut kahden tuntemansa henkilön allekirjoitukset ja kertonut tästä myös miehelleen. Kun puolisot tuomittiin avioeroon, arvioitavaksi tuli avioehtosopimuksen pätemättömyys tuon muotovirheen takia. Puolisot olivat myöhemmin toimittaessaan avioehtosopimusta Tampereen raastuvanoikeuteen valtuuttaneet allekirjoituksin kolmannen henkilön toimittamaan avioehtosopimuksen laillistamista varten ja valtakirjan oli allekirjoittanut kaksi esteetöntä todistajaa.

³⁵ Kangas 2012, 263.

³⁶ KKO:1991:64

³⁷ KKO:1980-II-45

Tampereen raastuvanoikeus piti avioehtosopimusta pätemättömänä vedoten avioliittolain 66 §:n muotovaatimukseen todistajista, mutta Turun hovioikeus katsoi, että puoliset olivat toimineet liitossaan kuin sopimusta ei olisi ollut ja kumosi Tampereen raastuvan oikeuden päätöksen. Korkein oikeus kuitenkin katsoi asian samoin kuten raastuvan oikeus ja jätti päätöksen antaman päätöksen varaan. Korkeimman oikeuden tuomiolauselmasta selviää, etteivät puoliset voineet myöhemmin valtakirjan allekirjoituksella ohittaa avioehtosopimuksen muotovaatimusta. Näin ollen molempien mainittujen korkeimman oikeuden ratkaisujen nojalla voidaan todeta, että muotovaatimukset katsotaan oikeuskäytännössä ankarana sitoviksi ja niiden noudattamatta jättäminen aiheuttaa sopimuksen pätemättömyyden.

5.3 Avioehtosopimuksen muuttaminen ja peruuttaminen

Elämäntilanteiden muuttuessa voi tulla tarve muuttaa jo tehtyä avioehtosopimusta tai poistaa sen tekemät avio-oikeutta koskevat rajaukset kokonaan. Jo tehty avioehtosopimus, joka on rekisteröity maistraattiin ja tullut näin voimaan, voidaan muuttaa tai perua ainoastaan uudella sopimuksella avioliittolain II osan 3 luvun 41 §:n mukaisesti. Avioehto ei siis voi irtisanoa, eikä sen lainvoimaisuus lakkaa hävittämällä jo tehty ja rekisteröity sopimus.

Avioehdon muuttamiselle tai avio-oikeuden palauttamiselle on samat muotomääräykset kuin tavallisestikin avioehtosopimuksella. Puolisoiden tulee tehdä sopimus yhdessä. Kuten muutokin, puoliso ei voi missään tilanteessa määrätä yksin avio-oikeudesta³⁸, vaan siihen tarvitaan yhteinen päätös³⁹. Aikaisemman sopimuksen muuttava avioehtosopimus tulee tehdä allekirjoituksin, paikka ja päiväys merkittyinä ja kahden esteettömän todistajan todistaessa allekirjoitukset puolisoitten tekemisiksi sekä rekisteröidä se maistraattiin. Käytännössä puoliset voivat uusia keskinäisen avio-oikeuden alaisen omaisuutta koskevan sopimuksensa niin useasti kuin on tarve, aina elämäntilanteen niin vaatiessa.

5.4 Avioehtosopimuksen pätemättömyys

Pätemättömyydellä tarkoitetaan sitä, ettei kyseinen sopimus tule voimaan tai jos se on jo tehty, sopimus voidaan purkaa⁴⁰. Huolellisesti laadittu avioehtosopimus on kummankin osapuolen kannalta tärkeää, mutta huomioitavaksi tulee myös mahdollisuus pätemättömään sopimukseen. Näin voi olla esimerkiksi johtuen toisen puolison oikeustoimikelpoisuuden ja täysivaltaisuuden puutteesta. Erityisen tärkeänä osana on kuitenkin molempien sopimuksen osapuolten tahdonilmaisuu. Tehty avioehtosopimus saattaa olla kokonaan pätemätön, jolloin so-

³⁸ Poikkeuksen tästä muodostaa tilanne, jossa puoliso tai parisuhdekumppani on asetettu konkurssiin. Tällöin toinen puoliso voi ilmoittaa maistraatille yksipuolisesti avio-oikeuden poistamisesta. Maistraatti rekisteröi ilmoituksen ja merkitsee ilmoituksen maistraatin avioehtoasiain rekisteriin. AL II osa 2 luku 35 § 4 momentti.

³⁹ Gottberg 2007, 19.

⁴⁰ Norri 2009, 96.

pimusta ei sovelleta, vaan omaisuus jaetaan aviovarallisuusjärjestelmän mukaisesti puolittamisperiaatteella.

5.4.1 Pätemättömyysperusteet

Jotta avioehtosopimus on pätevä ja sitä voidaan soveltaa omaisuuden jaossa, tulee sopimuksen tekohetkellä molempien sopimuskumppaneiden eli puolisoitten olla oikeustoimikelpoisia ja täysivaltaisia⁴¹. Oikeustoimikelpoisuudella tarkoitetaan, että henkilöllä, joka sopimuksen tekee on siihen vaadittava ymmärrys, eikä hänen oikeustoimikelpoisuuttaan ole muutoin rajattu. Täysi-ikäisen oikeustoimikelpoisuutta voi olla rajattu holhoustoimilain 2 §:n mukaan määräämälle tälle käräjäoikeuden päätöksellä edunvalvoja, jolloin edunvalvoja määrätään päättämään tiettyjen oikeustoimien tekemisestä. Toinen vaihtoehto oikeustoimikelpoisuuden puuttumiselle on, että sopimuksen tekijä on ollut sopimuksen tekohetkellä alaikäinen, jolloin hän on siksi ollut vajaavaltainen.

Pätemättömyysperuste voi syntyä myös, jos allekirjoitushetkellä on käytetty pakkoa. Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista säättää 3 luvun 28-29 §:ssä, että pakotettua ei sido sopimus, jonka allekirjoitukseen joku on oikeudenvastaisesti pakotettu, jos pakottamiseen on käytetty väkivaltaista pitelemistä taikka pakottavaa hengen tai terveyden vaaraa käsittävää uhkausta. Edellä mainitun pykälän 2 momentissa määrätään lisäksi tilanteesta, jossa pakkoa sopimuksen tekemiseen on käyttänyt kolmas eli sopimuksen ulkopuolinen ja se, jonka hyväksi pakottaminen on tehty, on ollut vilpittömässä mielessä. Tällöin tulee pakon alaiseksi joutuneen velvollisuudeksi ilmoittaa pakottamisesta sopimuksen toiselle osapuolelle ilman aiheutonta viivytystä sillä uhalla, että oikeustoimi muuten tulee päteväksi. Käytännössä tämä tarkoittaa, että toisen momentin säännös velvoittaa kolmannen osapuolen pakottamaksi joutuneen ilmoittamaan sopimuksen toiselle osapuolelle pakottamisesta tai muutoin sopimus voidaan myöhemmin katsoa päteväksi pakosta huolimatta. Ehtona kuitenkin on toisen sopimuksen osapuolen vilpittömyys eli se, joka toisen pakottamisesta sopimuksen tekoon olisi hyötynyt, ei ole tiennyt eikä hänen olisi tullut tietää tapahtuvasta pakottamisesta.

Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista säättää 3 luvun 30 -33 §:ssä myös lisää pätemättömyysperusteista. Näissä pykälissä säädetään oikeustoimesta, jonka tekemiseen toinen on vietetty tai on käytetty hyväksi toisen pulaa, ymmärtämättömyyttä tai kevytmielisyyttä. Myös toisen osapuolen riippuvainen asema toisesta sopimuspuolesta ja siihen liitetty painostus aiheuttaa pätemättömyyden.

Avioehtosopimus on vahvasti muotosidonnainen, kuten kappaleessa 6.2 todetaan. Muotomääräystä koskeva virhe tai puute aiheuttaa koko sopimuksen pätemättömyyden. Jotta avioehto

⁴¹ Litmala 1998, 63.

on muodollisesti pätevä, sen tulee olla aiemmin mainituin tavoin päivätty, molempien puolisoiden sekä esteettömien todistajien allekirjoittama ja ehdottomasti laadittu kirjallisesti. Avioehtosopimuksen on myös ehdottomasti oltava rekisteröitynä asianmukaisesti maistraattiin ollakseen voimassa ja näin ollen pätevä.⁴²

Avioehtosopimus saattaa myös olla sisällöllisesti pätemätön. Tällöin puoliset ovat oikein esittäneet tahdonilmaisunsa, mutta avioehtosopimuksessa olevat sopimusklausulit voivat olla sellaisia, joista ei avioliittolain mainitsemien säännösten mukaan voi sopia. Tällaisia voivat olla sopimukset, jotka sisältävät määräyksiä lykkävin tai purkavin ehdoin. Aiemmin tällaisia määräyksiä on pidetty kokonaan pätemättöminä, mutta nykyään niitä saatetaan pitää pätevinä, mikäli ne ovat hyvän tavan mukaisia. Aikanaan esimerkiksi ehtoa, että avio-oikeutta ei ole, mikäli avioliitto kestää alle kymmenen vuotta, pidettiin pätemättömänä. Nykyään kuitenkin tällaisia saatetaan katsoa voivan sopia.⁴³

5.4.2 Oikeusvaikutukset

Avioehtosopimuksen pätemättömyys voidaan todeta, kun molemmat tai toinen puolisoista tai joku kolmas reagoi pätemättömyyteen. Tämä tarkoittaa sitä, ettei pätemättömyys tule voimaan mikäli, siihen ei vedota tai nosteta kannetta asiasta. Myös kolmannella eli sopimuksen ulkopuolisella taholla on oikeus vedota pätemättömyyteen ja nostaa kanne, mikäli sopimus loukkaa tämän etua.

Pätemättömyyteen vedoten, joko muodollisesti tai sisällöllisesti pätemätön avioehtosopimus voi tulla osin tai kokonaan puolisoiden osituksessa käytettäväksi ja siten saada tarkoituksensa mukaisen käytön, vaikka siinä olisikin virheitä. Käytännössä avioehtosopimusta ei tarkisteta rekisteröinnin yhteydessä ja tutkita, onko se muodollisesti tai sisällöllisesti pätevä, joten virhe huomataan yleensä vasta erotilanteessa tai kuolinpesän selvityksessä.⁴⁴ Tällainen saattaa aiheuttaa suurtakin ongelmaa ihmissuhteissa, jos esimerkiksi vanha pariskunta on avioehtosopimuksen tehdessään luullut tehneensä sopimuksen oikein, mutta toisen puolison kuoltua selvääkin, ettei sopimus ole ollut pätevä.

5.5 Avioehtosopimuksen sovittelu

Avioehtosopimuksen sovittelulla tarkoitetaan, että tehty avioehtosopimus on sinällään pätevä, mutta erinäisistä syistä sitä sovittelaa omaisuuden jaossa. Puolisoiden tai parisuhdekumppaneiden tehtyä avioehtosopimus, lähtökohtana on, että sitä noudatetaan avioliiton

⁴² Litmala 1998, 70–71.

⁴³ Litmala 1998, 68–69.

⁴⁴ Litamala 1998, 72.

päätyttyä eroon tai kuolemaan. Avioehtosopimusta on kuitenkin mahdollisuus sovitella joko pesänjakajan tai tuomioistuimen määräyksellä⁴⁵. Avioliittolain II osan 2 luvun 103b §:n 2 momentin kolmannen kohdan perusteella avioehtosopimusta voidaan sovitella omaisuuden osituksessa osittain tai kokonaan kuuluvaksi avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen. Saman pykälän 1 momentti säättää, että osituksen sovittelua harkittaessa tulee huomioida avioliiton kesto-aika sekä puolisojen toiminta yhteisen kodin ja perheen hyväksi. Myös puolisojen yhteinen panos omaisuuden kartuttamiseksi ja säilyttämiseksi tulee huomioida. Avioehdon sovittelu ei lainkaan ole lähtökohtana erotilanteessa, vaan menestyäkseen tuomioistuimessa sovittelulle tulee olla painavat perusteet⁴⁶.

Korkein oikeus on käsitellyt tapauksia, jotka koskevat avioehdon sovittelua. Asiassaan vuonna 2000⁴⁷ korkein oikeus antoi ratkaisun tapauksesta, jossa puoliset A ja B olivat tehneet vuonna 1977 avioehtosopimuksen. Puoliset olivat sopineet, että kaikki omaisuus, jonka A oli ennen avioliittoa hankkinut ja sen tuotot sekä sijaan tullut omaisuus on avio-oikeudesta vapaata omaisuutta. 20 vuotta tämän jälkeen pariskunta erosi ja pesänjakaja oli katsonut omaisuuden osituksessa, että kaikki omaisuus, joka oli hankittu A:n avio-oikeudesta vapaan omaisuuden myynnistä saaduilla rahoilla, oli avioehtosopimuksen mukaisesti avio-oikeudesta vapaata omaisuutta. B kuitenkin oli vaatinut sovittelua. Pesänjakaja oli tämän johdosta lausunut, että A ja B olivat olleet naimisissa 20 vuotta. Tuona aikana molemmat olivat olleet ansiotyössä ja kartuttaneet yhdessä omaisuutta ja näin voitaisiin eliminoida avioehtosopimuksen vaikutus avio-oikeuteen. Pesänjakaja oli näillä perusteilla ja avioliittolain 103 b §:n 2 momentin 3 kohdan säännökseen vedoten sovittelut ositusta niin, että B:llä olisi avio-oikeus kaikkeen A:n omaisuuteen avioehtosopimuksesta huolimatta. A vei asian tuomioistuimeen käsiteltäväksi.

Sekä käräjäoikeus että hovioikeus katsoivat pesänjakajan tekemän osituksen oikeaksi perustuen siihen, että avioehtosopimuksen mukainen ositus johtaisi B:n kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen. A sai valitusluvan korkeimpaan oikeuteen ja vaati, että ositus toimitettaisiin avioehtosopimuksen mukaisesti. Korkein oikeus totesi perusteluissaan, että ottaen huomioon B:n ikä ja koulutus sekä se, että avioehtosopimuksen mukaisessa osituksessa A saisi ositettavasta omaisuudesta 410 349,75 markkaa ja B 143 707,25 markkaa, tulee ratkaisussa ottaa huomioon mahdollisesti tapahtuva kohtuuttomuus. Avioliittolain 103 b:n 1 momentin mukaan ositusta voidaan sovitella muun muassa siksi, että tilanne johtaisi muuten kohtuuttomuuteen huomioon ottaen avioliiton kesto ja yhteinen toiminta perheen talouden hyväksi. Avioliittolain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä⁴⁸ avioehtosopimuksen syrjäyttäminen voisi tulla mahdolliseksi erityisesti silloin, kun se on tarpeen asunnon ja taloudellisen turvan järjestämiseksi sille puolisolle, joka pitkäaikaisen avioliiton purkaututtua avioeron johdosta joutuisi

⁴⁵ Norri 2010, 57.

⁴⁶ Norri 2010, 58.

⁴⁷ KKO:2000:27

⁴⁸ HE 62/1986

vähävaraiseksi. Huomioon tulisi ottaa myös se, mikäli tämä puoliso on myötävaikuttanut toisen puolison avio-oikeudesta vapaan omaisuuden hankkimiseen tai kartuttamiseen olennaisesti. Tuomiolauselmassaan korkein oikeus kumosikin alempien oikeusasteiden tuomiot ja katsoi, ettei avio-ehtosopimuksen mukainen ositus johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen B:n osalta ja palautti osituksen toimitettavaksi pesänjakajalle siten, että A:n ja B:n tekemä avioehtosopimus otetaan huomioon.

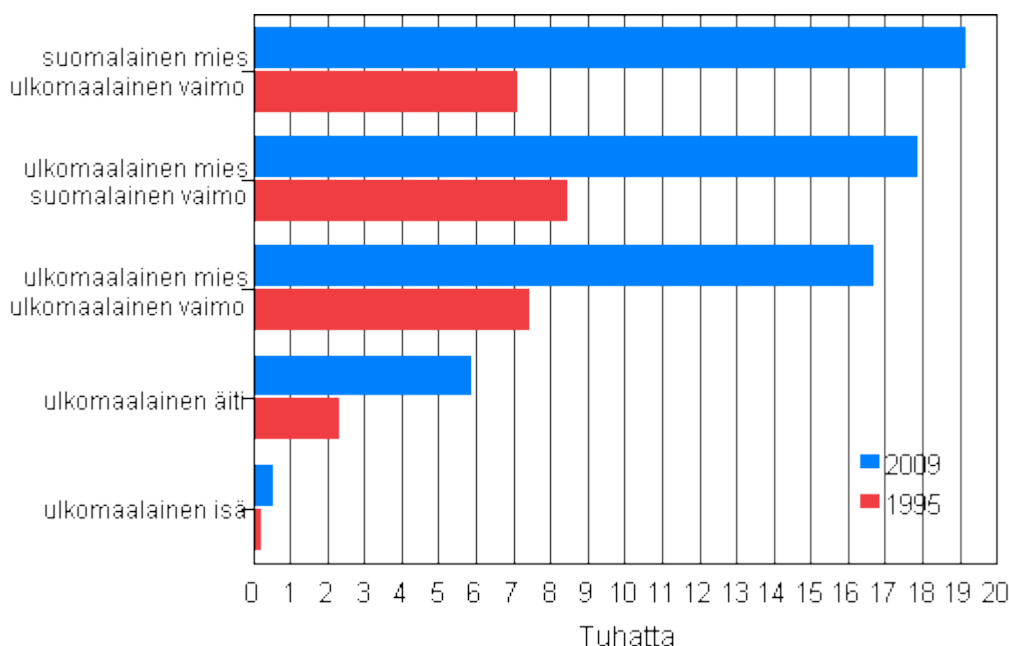
Edellä kuvatusta korkeimman oikeuden ratkaisusta kuvastuu selkeästi avioehtosopimuksen soveltaminen erossa, mikäli sellainen on tehty ja vaikka sen käyttö aiheuttaisikin selkeästi epätasaisen omaisuuden erottelun tai osituksen. Koska laki erityisesti mainitsee sovittelun mahdollisuuden, jos avioehtosopimuksen soveltaminen tuottaisi kohtuuttoman lopputuloksen puolisoitten välille, lieenee kyseessä oltava tilanne, jossa toinen puolisoista jäisi täysin tyhjän päälle pitkän avioliiton jälkeen.

6 Kansainväliset avioliitot ja rekisteröidyt parisuhteet

Nykypäivänä Suomenkin ollessa mukana kansainvälistymisessä, ilmiönä ovat myös kahden kansalaisuuden avioliitot. Matkustelut, työ sekä ystävät niin kotimaassa kuin ulkomailla sekoittavat kansalaisuuksia puolin ja toisin. Kulttuurien kohtaaminen näkyy myös solmituissa avioliitoissa. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 1995 Suomessa oli 25 800 perhettä, joissa vähintään toinen puolisoista oli ulkomaalainen tai ainoa perheen aikuinen oli ulkomaalainen. Vuonna 2009 luku oli 60 500, joka kertoo suuresta kasvusta 14 vuoden aikana⁴⁹. Euroopan unionin alueella vuonna 2007 solmituista avioliitoista 13 prosenttia oli kansainvälisiä⁵⁰.

⁴⁹ Ulkomaisten kansalaisten avioliitot vuosina 1995 ja 2009.

⁵⁰ Selkeyttä kansainvälisten pariensa omaisuudenjakoon avioerossa 2011.

Kuvio 2: Ulkomaiden kansalaisten perheet vuosina 1995 ja 2009

Kansainvälisten avioliittojen määrän kasvaessa myös kansainväliset avioerot lisääntyvät. Eron kohdatessa kahden kulttuurin liitoissa, on tiedettävä, minkä maan lakia eroon sovelletaan. Entä jos puoliset ovat molemmat suomalaisia, mutta ovat asuneet ulkomailla pysyvästi pidempään? Tai jos puoliset ovat eri maista kotoisin ja asuvat kolmannessa maassa?

6.1 Kansainvälisiä sopimuksia ja lainsäädäntöä

Kansainvälisissä avioliitoissa ja parisuhteissa jo liiton tai parisuhteen solmimis- tai rekisteröintivaiheessa puoliset valitsevat, missä maassa ja minkä maan säädösten mukaisesti he menevät naimisiin tai rekisteröivät parisuhteensa. Yhdistyneiden kansakuntien eli YK:n hyväksymän ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 16 artiklan ensimmäisen kohdan mukaisesti täysi-ikäisillä miehillä ja naisilla on oikeus solmia avioliitto sekä perustaa perhe ilman rodusta, kansalaisuudesta tai uskonnosta johtuvia rajoituksia. Puolisoilla tulee olla yhtäläiset oikeudet niin avioliittoon, avioliiton aikana, kuin sen purkamisen jälkeen. Samaisen artiklan toinen kohta määrää, että avioliiton solmiminen tulee tapahtua vain aviopuolisoiden vapaasta ja täydestä suostumuksesta.⁵¹ Lähtökohtana on siis aina valinnan vapaus kansalaisuudesta huolimatta.

⁵¹ Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus.

Avioliittoa koskevia kansainvälisiä sopimuksia on useita, mutta pohjana on kuitenkin aina liiton vapaaehtoisuus YK:n julistuksen mukaisesti. Suomi on mukana kansainvälisessä yleissopimuksessa vuodelta 1964⁵², jossa sitoudutaan siihen, että solmittavat avioliitot perustuvat suostumukseen, puoliset ovat täysi-ikäisiä sekä avioliitot kirjataan. Kansainvälisen yleissopimuksen kohdat on myös vahvistettu Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 12 artiklassa⁵³ sekä Euroopan unionin perusoikeusasiakirjassa artiklassa 9⁵⁴. Euroopan neuvoston ihmisoikeus sopimuksen 12 artiklassa on sovittu, että miehillä ja naisilla, jotka ovat avioliittoiässä, on oikeus mennä avioliittoon ja perustaa perhe, kuten kunkin maan kansalliset lait säätelevät. Kohdassa mainitaan siis selkeästi kansallisten lakien tärkeys. Tämän mukaisesti valtiolla on suhteellisen laaja valta harkitessa edellytyksiä avioliitolle esimerkiksi avioesteiden sääntelyn nojalla. Kansalliset sääntelyt eivät silti voi tehdä sovittuja oikeuksia mitättömiksi.⁵⁵

Suomen avioliittolain V osa (1226/2001)⁵⁶ on tullut voimaan 1. maaliskuuta 2002. Tässä osassa on otettu huomioon kansainvälistyminen ja sen vaikutukset avioliittoihin ja niiden oikeussuhteisiin. Vuonna 1929 säädetty avioliittolaki tarvitsi tällaisen osan tarkentamaan enenevässä määrin kasvussa olevia kahden kansalaisuuden liittoja ja tukemaan avioliittolakia kansainvälisten sopimusten mukaisesti.

6.2 Sovellettava laki

Aviovarallisuutta koskeviin asioihin ei voida soveltaa kuin yhden maan lakeja. Lähtökohtaisesti aviopuolisoiden varallisuussuhteisiin sovelletaan sen maan lakeja, jota voidaan pitää avioliiton solmimisen jälkeen puolisojen kotipaikkana avioliittolain V osan 4 luvun 129 §:n 1 momentin mukaisesti. Jos puolisojen kotipaikka on myöhemmin siirtynyt toiseen valtioon, saman pykälän 2 momentin mukaan sovelletaan tämän valtion lakia, kun puoliset ovat asuneet siellä vähintään viisi vuotta. Kyseisen valtion lakia sovelletaan kuitenkin välittömästi kotipaikan saamisesta alkaen, jos puolisoilla on aiemmin avioliiton aikana ollut siinä valtiossa kotipaikka tai jos kumpikin on sen valtion kansalainen. Avioliittolain 129 §:ssä 4 momentin perusteella todetaan myös, että mikäli kotipaikasta ei ole selkeyttä esimerkiksi sen takia, etteivät puoliset ole asuneet samassa valtiossa, oikeaksi maaksi katsotaan se maa, johon puolisoilla voidaan katsoa olevan kaikki asiaan liittyvät seikat huomioon ottaen läheisin yhteys.

Puolisoilla avioliitossa on kuitenkin mahdollisuus sopia keskinäisellä sopimuksella varallisuussuhteisiin sovellettavasta maasta avioliittolain V osan 4 luvun 130 §:ssä mainituin säännöksin. Kyseisen avioliittolain pykälän 2 momentin perusteella avioliiton varallisuussuhteisiin sovellet-

⁵² Yleissopimus koskien suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikää ja avioliittojen kirjaamista. SopS 50/1964.

⁵³ Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus.

⁵⁴ Euroopan unionin perusoikeuskirja.

⁵⁵ Mikkola 2009, 44.

⁵⁶ Avioliittolain V osa 13.12.2001/1226 Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset.

tavaksi laiksi voidaan sopimuksella sopia käytettäväksi sen valtion lakia, jossa toisella tai kummallakin puolisoilla on kotipaikka tai jonka kansalainen puoliso on sopimusta tehtäessä. Samaisen 130 §:n 3 momentin mukaisesti puolisoiden tulee tehdä sopimus kirjallisesti. Tehty sopimus on peruttavissa tai muutettavissa ainoastaan samassa muodossa kuin se on laadittu. Käytännössä siis tehdyn sopimuksen hävittäminen ei riitä peruutuksesta tai muuttamisesta, vaan se on tehtävä kirjallisesti⁵⁷.

Vaikka oikeudesta avioliittoon on sovittu sopimuksin maailman laajuisesti, kansallisilla lainsäädännöillä avioliitosta ja avioerosta on suuria eroja erityisesti varallisuus oikeudelliselta kannalta. Esimerkiksi Englannissa aviovarallisuusjärjestelmä perustuu täydellisen omaisuuden erillisyyden periaatteelle⁵⁸. Kumpikin puolisoista pitää omaisuutensa itsellään erossa. Poikkeuksena tästä on kuitenkin mahdollisuus viedä asia käsiteltäväksi tuomioistuimeen, jonka päätöksellä omaisuuden erottelun lopputulosta voidaan kohtuullistaa. Käytännössä kohtuullistamisperiaate on viety oikeuskäytännössä niin pitkälle, ettei avioehdoilla ole suurtakaan merkitystä, vaan omaisuutta aina kohtuullistetaan ja lisäksi määrätään elatusmaksuja varattomammalle puolisolle⁵⁹. Toisin on esimerkiksi Belgiassa, Ranskassa, Italiassa, Luxemburgissa, Portugalissa, Espanjassa tai Sveitsissä. Näissä maissa aviovarallisuusjärjestelmä perustuu avioliiton aikana ansaitun ja saadun omaisuuden yhteisyyden periaatteelle. Eron tullessa kaikki yhteinen omaisuus jaetaan puoliksi puolisoiden kesken riippumatta siitä, kuka tosiasiallinen omistaja on. Ennen avioliittoa hankittu omaisuus ei kuitenkaan tähän kuulu.⁶⁰ Kolmas vaihtoehto on omaisuuden täydellinen yhteisyys. Tällöin kaikki omaisuus on yhteistä omaisuutta, riippumatta siitä, onko omaisuus hankittu ennen avioliittoa vai sen aikana. Tällainen järjestelmä on hyvin harvinainen, ja Euroopassa ainoastaan Hollannissa on tähän perustuva aviovarallisuusjärjestelmä. Käytännössä tämä on johtanut siihen, että nykypäivänä Hollannissa yli 90 % rekisteröidyistä parisuhteista on eri sukupuolta olevien suhteita, koska rekisteröidyssä parisuhteessa ei sovelleta totaalista omaisuuden yhteisyyttä, vaan varallisuus oikeudelliset vaikutukset ovat huomattavasti vähäisemmät.

Avioliiton purkamiseen sovelletaan avioliittolain säännöksiä kansainvälisestä avioliitosta. Avioliittolain V osan 3 luvussa säädetään tästä. Sen 121 §:ssä määrätään, että vieraan valtion antama päätös avioliiton peruuttamisesta, tuomiosta asumuseroon tai avioeroon on pätevä myös Suomessa ilman eri vahvistamista. Avioeroa haettaessa Suomen avioliittolakia voidaan soveltaa avioliittolain 119 §:n mukaisesti. Tässä määrätään, että avioeroa koskeva hakemus voidaan ottaa Suomessa käsiteltäväksi, mikäli toisella tai molemmilla puolisoista on kotipaikka Suomessa. Myös mikäli avioeron hakijalla on läheisin yhteys Suomeen, eikä eron hakemisen toi-

⁵⁷ Mikkola 2009, 97.

⁵⁸ Aarnio & Kangas 2010, 72.

⁵⁹ Aarnio & Kangas 2010, 63.

⁶⁰ Aarnio & Kangas 2010, 64.

sessä valtiossa voida katsoa olevan kohtuullista, erohakemus tulee ottaa Suomessa käsiteltäväksi.

6.3 Avioliitot Pohjoismaissa

Suomi, Tanska, Islanti, Norja ja Ruotsi solmivat alun perin 6.2.1931 sopimuksen, jossa maat sopivat avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä. Sopimusta on muutettu vuosien varrella vuosina 1953, 1969, 1973, 2001 sekä vielä 2006. Tätä sopimusta kutsutaan nimellä Pohjoismainen avioliittokonventio⁶¹. Tällä sopimuksella Pohjoismaat sopivat avioliittokäytännön yhtenäistämisestä valtioiden kesken. Sopimuksen 2 artiklan nojalla esimerkiksi Suomessa tehty avioesteiden tutkinta käy Suomen lain mukaisten voimassaolosäännösten kaikissa Pohjoismaissa. Vihkiminen tapahtuu 1 artiklan perusteella sen maan lakien mukaan, jossa puoliset solmivat liittonsa. 9 artiklan mukaisesti jokainen maa soveltaa avioeroon omaa lakiaan. Avioehtosopimuksista on määrätty kyseisessä sopimuksessa artiklassa 4, että avioehtosopimus, joka on laadittu jossain Pohjoismaassa pätevästi, tulee katsoa päteväksi kaikissa sopimusmaissa.

Yleisesti ottaen Pohjoismaissa eli Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa sekä Islannissa oikeusjärjestelmien samankaltaisuus näkyy myös avioliittolakien sekä avioeron ehtojen yhtäläisyytenä. Kaikissa Pohjoismaissa periaatteena on, että avioeron saa toisen puolisoista niin halutessaan. Käytännöissä on kuitenkin eroja esimerkiksi siinä, onko käytössä harkinta-aikaa, kuten Suomessa ja Ruotsissa, tai onko avioliiton mahdollista peruuntua, kuten Tanskassa.⁶²

6.4 Kansainväliset rekisteröidyt parisuhteet

Rekisteröidyistä parisuhteista ei ole kansainvälisiä sopimuksia niiden tunnustamisen suuren vaihtelun vuoksi. Lainsäädännöissä on verrattain paljon suuria eroavaisuuksia siinä, voiko kaksi samaa sukupuolta olevaa rekisteröidä suhteensa, voivatko he mennä naimisiin avioliittolain tarkoittamalla tavalla vai onko tällainen kokonaan poissuljettua. Avioliittolakia ei sovelleta rekisteröityihin parisuhteisiin kahden kansalaisuuden suhteissa ja siksi lakiin rekisteröidystä parisuhteesta on otettu omaa sääntelyä asiasta. Lisäksi valtioneuvoston asetuksella rekisteröidystä parisuhteesta on saatettu voimaan tarkentavia lisäyksiä. Esimerkiksi kyseisellä asetuksella säädetään, että Alankomaiden, Norjan, Islannin, Tanskan ja Ruotsin kansalaiset rinnastetaan rekisteröidyissä parisuhteissa Suomen kansalaisiin. Syy tähän on lainsäädännön samankaltaisuus ja siten sovellettavuus rekisteröityihin parisuhteisiin.

⁶¹ Pohjoismainen avioliittokonventio 2006.

⁶² Avioliitto-oikeus ja jäämistö oikeus viidessä Pohjoismaassa 2002.

Kansainvälisissä rekisteröidyissä parisuhteissa sovelletaan lakia rekisteröidystä parisuhteesta, eikä avioliittolakia tule tähän soveltaa. Laissa rekisteröidystä parisuhteesta on luvussa 4 säädetty kansainvälisistä parisuhteista. Tämän lain 10 §:ssä säädetään, että parisuhde voidaan rekisteröidä Suomessa vain, jos ainakin toinen parisuhteen osapuolista on Suomen kansalainen ja hänellä on kotipaikka Suomessa tai, jos kummallakin osapuolella on rekisteröintiä edeltäneiden kahden vuoden ajan ollut pysyvästi kotipaikka Suomessa. Samaisen lain 13 §:ssä todetaan, että parisuhde, joka on rekisteröity vieraassa valtiossa, on pätevä myös Suomessa. Ehdonä tähän kuitenkin on se, että tämä rekisteröity parisuhde on pätevä siinä valtiossa, jossa parisuhteen rekisteröinti on toimitettu.

Ainoa poikkeus kansainvälisessä rekisteröidyssä parisuhteesta koskee avioliittolain säännöksiä avioliiton purkamisesta kansainvälisissä suhteissa. Avioliittolain 121 § määrätään, että vieraan valtion antama päätös avioliiton peruuttamisesta tai tuomiosta asumuseroon tai avioeroon on pätevä myös Suomessa ilman eri vahvistamista. Tätä sovelletaan myös rekisteröityihin parisuhteisiin lain rekisteröidyistä parisuhteista 14 §:n mukaisesti.

7 Yhteenveto

Tässä opinnäytetyössä tarkoituksena oli avata suomalaista aviovarallisuusjärjestelmää sekä sen toimivuutta erityisesti sopimusoikeudellisesta näkökulmasta. Avioehtosopimukset kuuluivat pääasiallisen tarkastelun piiriin, mutta tärkeää oli nostaa myös muita sopimusvaihtoehtoja esille, kuten sopimus avioeron varalle, joka poikkeaa olennaisesti avioehtosopimuksesta. Työ perustuu vahvasti jo olemassa olevaan aineistoon, kuten kirjallisuuteen sekä muihin lähdekritiikin kestäviin aineistoihin.

Työn alussa käsitellään yleisesti erilaisia parisuhteita eli avioliittoa, avoliittoa sekä rekisteröityä parisuhdetta. Tekstissä avataan sitä, millaista lainsäädäntöä Suomessa on näistä suhteista ja millaisia oikeusvaikutuksia oikeuskäytännön kautta niiden soveltamisesta syntyy. Avoliittoa käydään läpi hyvin pintapuolisesti, koska avoliittoa ei solmita tai rekisteröidä, vaan ne syntyvät lain mukaisesti, kun puoliset ovat asuneet yhdessä viisi vuotta tai heillä on tai on ollut yhteisessä huollossa oleva lapsia. Avoliitto myös purkautuu yksinkertaisesti siten, että avopuolisot muuttavat erilleen. Nykyään avoliitoista on kuitenkin säädetty laki, joka koskee avopuolisoiden yhteiselämän purkamista vuodelta 2011. Tätä ennen avopuolisoiden oikeussuhteita käsiteltiin sekä lain että oikeuskäytännön mukaan siten, kuin puoliset olisivat vieraita toisilleen.

Avoliitot sekä rekisteröidyt parisuhteet kulkevat hyvin pitkälle käsi kädessä lainsäädännön kannalta. Kirjallisuudessa melko harvoin puhuttiin näistä erikseen, ainoastaan lainsäädännön poikkeusten kohdalla. Koska rekisteröityihin parisuhteisiin sovelletaan lähtökohtaisesti avio-

liittolakia, poikkeuksia oli vaikea löytää kirjallisuudestaan. Lainsäädännön mainitsemat eroavaisuudet avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen välillä koskevat pääsääntöisesti isyyslain, nimilain sekä lapseksiottamisesta annetun lain soveltamista. Kirjallisuudessa oli myös hyvin vähän mainittuna siitä, ettei avioliittolakia sovelleta kansainvälisiin rekisteröityihin parisuhteisiin, kuten ei myöskään Pohjoismaista avioliittokonventiota. Ainoastaan avioliittolain määräykset, jotka koskevat avioliiton purkamista tulevat sovellettavaksi kansainvälisissä rekisteröidyssä parisuhteessa.

Avioehtosopimuksista oli tarkoitus herättää keskustelua sekä ajatuksia siitä, miten avioehtosopimuksia voidaan hyödyntää puolisoitten sopiessa keskinäisesti heidän välisestään avio-oikeudesta toistensa omaisuuteen. Huomionarvoiseksi tuli myös sopimus avioeron varalta, joka on huomattavasti vapaampi kuin avioehtosopimus. Sen antamat mahdollisuudet ovat verraten avioehtosopimukseen monipuolisemmat erityisesti siitä syystä, että tästä sopimusmallista ei ole säädelty lainsäädännössä, vaan sopimuksen teko tapahtuu täysin yksityisoikeudellisin säännöksiin.

Työn haasteena oli erityisesti kirjallisuuden ja lähteiden hämmentävä samankaltaisuus. Useat kirjat ovat lähes suoria lainauksia Kankaan tai Aarnion kirjoista, joten uutta ja tekstin haastavaa sisältöä oli vaikea löytää. Toisaalta Suomen avioliittolaki on lähes sata vuotta vanha ja sekä lain sisältö että oikeuskäytäntö ovat muovautuneet vahvasti. Näin ollen voidaan ajatella, että varsinaisesti uusia ongelmia ei synny, mutta toki ajansaatossa päätökset muuttuvat aikaan ja tarpeisiin sopiviksi. Tästä erityisen hyvänä esimerkkinä on avioehtosopimus, jossa on avio-oikeuden voimassa ololle ehtona kuoleman varaisuus⁶³.

Kokonaisuutena opinnäytetyön tarkoitus on antaa kuva aviovarallisuusjärjestelmästä ja tuoda esiin mahdollisuuksia erilaisista vaihtoehtoisista tavoista sopia puolisoitten kesken sekä rekisteröidyssä parisuhteessa että avioliitossa varallisuuden jaosta suhteen päättyessä joko eroon tai toisen puolison kuolemaan. Työssä olisi ollut mahdollisuus laajentaa sekä syventää aihetta lisää. Kuitenkin tarkoituksena oli antaa vain yleiskuvaa aviovarallisuusjärjestelmästä ja toisaalta keskittyä erityisesti puolisoitten mahdollisuuksiin sopia muutoin kuin laki normaalitilanteessa ilman sopimuksia säätää. Näin ollen työ tuo esiin sen, mikä oli tarkoituksin.

⁶³ mm. Gottberg 2007, 19.

Lähteet

Painetut lähteet

Aarnio, A. & Helin, M. 1992. Suomen avioliitto-oikeus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Aarnio, A. & Kangas, U. 1994. Avioliitto, perintö ja testamentti. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Aarnio, A. & Kangas, U. 2002. Perhevarallisuus-oikeus. Helsinki: Kauppakaari, Lakimiesliiton kustannus, Talentum.

Aarnio, A. & Kangas, U. 2010. Perhevarallisuus-oikeus. Helsinki: Talentum.

Gottberg, Eva. 2007. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu.

Kangas, U. 2012. Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. Helsinki: Forum Iuris, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Lindholm, T. 2013. Painos 13. Perintöverokirja. Helsinki: Verotieto.

Litmila, M. 1998. Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto.

Mikkola, T. 2009. Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistö-oikeus. Helsinki: WSOY.

Norri, M. 2009. Johdatus siviilioikeuteen. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Norri, M. 2010. Perintö ja testamentti - Käytännön käsikirja. Helsinki: Talentum.

Sähköiset lähteet

Agel A. & Lødrup P. 2002. Avioliitto-oikeus ja jäämistö oikeus viidessä Pohjoismaassa.
http://books.google.fi/books?id=DmMfqIDtTfAC&pg=PA24&lpg=PA24&dq=avioehtosopimuksen+muotovaatimukset&source=bl&ots=160kfkBaXs&sig=o7-Se_ScUygGHDtMRiWLBaf96go&hl=fi&sa=X&ei=G2kRVIqUPMO7ygPv84A4&ved=0CGAQ6AEwCQ#v=onepage&q&f=true

Avioehto joka neljänteen liittoon. 2009. Viitattu 9.10.2014.
<http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=2009/07/24374>

Avioehtosopimusten vuositilasto 2013. Viitattu 9.10.2014.
http://www.maistraatti.fi/Documents/Avioehtosopimus/avioehtoasiat_vuositilasto_2013.pdf?epslanguage=fi

Avioehtosopimusten vuositilasto 2010. Viitattu 9.10.2014.
http://www.maistraatti.fi/Documents/Avioehtosopimus/Avioehtoasiat_vuositilasto_2010.pdf?epslanguage=fi

Avioehtosopimusten vuositilasto 2008. Viitattu 9.10.2014.
http://www.maistraatti.fi/Documents/Avioehtosopimus/Avioehdot_2008_vuositilasto.pdf?epslanguage=fi

Euroopan neuvosto. Ihmisoikeussopimus. Viitattu 19.10.2014.
http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FIN.pdf

Euroopan unioni. Perusoikeuskirja. Viitattu 19.10.2014.
http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_fi.pdf

Pohjoismainen avioliittokonventio. 1931, päivitetty 2006. Viitattu 28.10.2014.
<http://www.norden.org/fi/tietoa-yhteistyoeatae/sopimukset/sopimukset/sosiaali-ja-terveysasiat/pohjoismainen-avioliittokonventio>

Selkeyttä kansainvälisten parien omaisuudenjakoon avioerossa. 2011. Euroopan komissio. Viitattu 17.10.2014. http://ec.europa.eu/news/justice/110321_1_fi.htm

Solmittuja avioliittoja selvästi vähemmän, avioeroja hieman enemmän. 2014. Viitattu 9.10.2014. http://www.stat.fi/til/ssaaty/2013/ssaaty_2013_2014-04-17_tie_001_fi.html

Takuu-Säätiö. Puolisoiden velkavastuu. Viitattu 18.10.2014.
http://www.takuu-saatio.fi/tietoa_veloista/puolisoiden_velkavastuu/

Ulkomaiden kansalaisten avioliitot vuosina 1995 ja 2009. Viitattu 27.9.2014
http://tilastokeskus.fi/til/perh/2009/02/perh_2009_02_2010-11-30_tie_001_fi.html

Kuviot

Kuvio 1: Rekisteröidyt aviohdot suhteessa solmittuihin avioliittoihin ja rekisteröityihin parisuhteisiin	18
Kuvio 2: Ulkomaiden kansalaisten perheet vuosina 1995 ja 2009	25

Liitteet

Liite 1: Avioehtosopimusmalli - Täydellisesti poissulkeva avioehto	35
Liite 2: Avioehtosopimusmalli - Osittain poissulkeva avioehto	36

Liite 1: Avioehtosopimusmalli - Täydellisesti poissulkeva avioehto

Avioehtosopimus

Me allekirjoittaneet aviopuolisot sovimme, että kummallakaan meistä ei ole avio-oikeutta toistemme nykyiseen tai tulevaan omaisuuteen eikä mainitun omaisuuden tuottoon tai sen sijaan tulleeseen omaisuuteen.

Tämän avioehtosopimuksen hyväksymme ja sitoudumme sitä noudattamaan.

Helsingissä 1.10.2014

Matti Meikäläinen

Maija Meikäläinen

Todistajat

Tiina Tarkka

Toivo Toivola

Liite 2: Avioehtosopimusmalli - Osittain poissulkeva avioehto

Avioehtosopimus

Me allekirjoittaneet kihlakumppanit sovimme, että meillä kummallakaan ei ole avio-oikeutta toisen testamentin, lahjan tai perinnön nojalla saatavaan omaisuuteen tai sen tuottoon tai sijaan tulleeseen omaisuuteen avioliitossamme.

Tämän avioehtosopimuksen hyväksymme ja sitoudumme sitä noudattamaan.

Helsingissä 1.10.2014

Matti Meikäläinen

Maija Meikäläinen

Todistajat

Tiina Tarkka

Toivo Toivola